

ЖУРЖИЙ ЗАЙДОННИНГ “ФАРҒОНА КЕЛИНИ” РОМАНИДА ТАРИХИЙ ШАХСЛАРНИ АКС ЭТТИРИЛИШИ

Нурматова Мастура Махмудовна
Ўзбекистон давлат жахон тиллари университети
ўқитувчи

Аннотация: Ушбу мақолада Ж. Зайдоннинг фаолияти унинг тарихий романлари , ва унинг “Фарғона келини” романидаги тарихий шахслар билан боғлиқ воқеалар бадиий талқини таҳлил этилган.. Ж. Зайдон тарихий романлар асосчисидир. У адабиёт соҳасидагина эмас ,балки фан ва маданият бобида ҳуқуқ ,география ,журналистика соҳасида ҳам анчагина ишлар қилди. Зайдонни адабиёт оламига машҳур қилган унинг романлари бўлди. У араб тарихий романчилигига асос солди, уни юқори поғонага кўтарди. Зайдоннинг 22та тарихий романи бўлиб (буларнинг кўпи ўрта аср тарихига оид), улар чуқур ўрганишга, тадқиқ этишга арзийди. Унинг энг машҳур тарихий асари бу “Фарғона келини” дир. Ушбу асар реал воқеликларга асосланган тарихий асардир. Ушбу асарда бир неча тарихий шахслар акс эттирилган . Фағона келини” асари IX асрда араб халифалигида бўлиб ўтган воқеаларга бағишланган.

Анотация : В этой статье анализируется творчество Джуржий Зейдана, его исторические романы , в частности литературные интерпретации связанные с историческими личностями в романе «Невеста из Ферганы» . Джуржий Зейдан основатель исторических роман. Он проделал большую работу не только в литературе, но и в науке, культуре, праве, географии и журналистике. Именно его романы сделали Зейдона знаменитым в литературном мире. Он заложил основу для арабского исторического романа и вывел его на первый план. 22 исторических романа Зейдона (многие из них связаны со средневековой историей) заслуживают изучения. Его самая известная историческая работа - «Ферганская невеста». Эта работа является исторической работой, основанной на реалиях. В этой работе представлены несколько исторических фигур. “Ферганская невеста “ посвящена событиям 9-го века в арабском халифате.

Annotation: This article analyzes the work of Djurjiy Zeydan ,his historical , in particular, literary interpretation related to historical figures in the novel “Bride from Fergana” .

J Zaydon is the founder of historical novels. It was his novels that made Zaydon famous in the literary world. He laid the groundwork for Arabian historical romance and took it to the

forefront. Zaydon's 22 historical novels (many of them related to medieval history) are well worth exploring. His most famous historical work is the "Bride of Fergana". This work is a historical work based on realities. This work presents several historical figures.

Ключевые слова: *Арабская литература, Джуржий Зейдан, халифа, Бобек, Маъмун, роман, Хуррамиты, история, Фергана.*

Калит сўзлар: Араб адабиёти, Журжий Зайдон, халифа, Бобак, Маъмун, роман, Хуррамитлар, тарих, Фарғона.

Keys words: *Literature of Arabic, Jurjiy Zeydan, khalifa, Bobak, Mamun, novel, history, Fergana.*

Ҳар бир миллий адабиёт қайси тилда ва қайси минтақада яратилган бўлмасин, жаҳон адабиётининг таркибий қисми ҳисобланади. Фақат бундай шарафга эришиш учун бу адабиёт шаклланиш ва ривожланиш йўлини босиб ўтган, бошқа миллий адабиётлар билан ижодий алоқада ҳаракат этаётган бўлиш лозим.

Журжий Зайдон 1861 йил 14 декабрда Байрут (Ливан)да туғилиб 1914 йил 21 августа Қоҳирада вафот этди. У камбағал оилада мустақил кўп ўқишга қурби етмади. ,пояфзал мойлаб юриб ,мустақил равишда китоб мутоласига киришди;адабиёт, тарих уни эрта қизиқтирди. У ўз кучини синаб кўрган соҳаларнинг бирортасида ҳам расмий таълим олмаган. Ҳаммасига шахсий мутолаа билан эришган эди. Журжий Зайдон протестантлар коллежига қисман қатнаб ўқиб,доричи деган гувоҳнома олган холос. Кейин у Мисрга бориб , у ерда “Аз Замон” журнали редакциясига ишга кириб бир бир йилча ишлайди(1982) кейин Ливанга қайтади, сўнгра Байрутда бир йилча олимлар суҳбатида бўлиб . кўп нарса ўрганишга муваффақ бўлади. Унда Лондонга бориб ,табобат соҳасидаги билимларини оширишга уринади, у ерда шарқ адабиёти ва тарихини биладиган олимлар билан танишади, кутубхоналарга катнайди. Британия музейи кутубхонасида у айниқса кўп мутола қилади. Бундаги араб манбалари унинг ижодига катта туртки бўлди. Сўнгра Зайдон Европа бўйлаб саёҳат қилади,Қоҳирага қайтгач ,муаллимлик қилади,айни замонда “ал –Муктатаф” журналида ишлай бошлайди. Зайдон 1892 йил

Мисрда “Ал Ҳилол” журналига асос солади ва умрининг охиригача –йигирма йилдан кўпроқ вақт мобайнида унинг ношири бўлиб қолади. Бу адабий журнал шундан буён ўтган сал кам саксон йил давомида араб адабиёти ва маданияти ривожига катта ҳисса қўшган.

Зайдонни адабиёт оламига машхур қилган унинг романлари бўлди. У араб тарихий романчилигига асос солди, уни юқори поғонага кўтарди. Зайдоннинг 22та тарихий романи бўлиб (буларнинг кўпи ўрта аср тарихига оид), улар чуқур ўрганишга, тадқиқ этишга арзийди. Унинг энг машхур тарихий асари бу “Фарғона келини”дир. Ушбу асар реал воқеликларга асосланган тарихий асардир. Ушбу асарда бир неча тарихий шахслар акс эттирилган .

“Фағона келини” асари IX асрда араб халифалигида бўлиб ўтган воқеаларга бағишланган. Роман воқеасини яхшироқ тасаввур қилмоқ учун тарихий воқеаларни бир лаҳза кўз олдимишга келтирамиз.

Халифалик ҳудудида IX асрда халқ озодлик ҳаракатлари бошланиб, баъзи жойларда авж олиб кетган эди. Халифа ҳукумронлигини даҳшатга солган воқеалардан бири Бобак ¹ кўзғолони эди.

Бобак Хуррамий Озарбайжон, Арманистон ва Шимолий –Ғарбий эронда бошланган хуррамийлар ҳаракатига бош бўлиб, йигирма йилдан ортиқ курашади. Ҳатто халифа Маъмуннинг² ҳам бу кўзғолонни бостиришга қурби етмайди. Шу билан бир вақтда Мисрда (829-832) кўзғолон кўтарилиб, уни бостириш учун халифанинг ўзи бош бўлиб Мисрга боради, кўзғолончиларни қаттиқ жазолайди. Бу орада ички зиддиятлар ва тахт учун курашиш зўраяди. Халифаликда хатто араб қўшинларига ҳам тўлиқ ишонч қолмайди, уларнинг турини ўзгартиришга киришилади. Бағдод аёнлари ва кўмондонларининг домий фитналаридан хавфсираган халифа, аввало Ўрта Осиёдаги халқлардан қўшин тўплаб, ўз тахтига таянч қилиб олади. Дастлаб бу аскарлар чегара тўқнашувларда асир тушган ҳамда ўша даврда кул

¹ Бобак- Хуррамийлар ҳаракатига бошчилик қилган ва араб босқинчиларига қарши кураш олиб борган.

² Маъмун – аббосийлар халифаси (813-833)

бозорларидан сотиб олиб келинган куллардан ,кейинчалик махсус тузилган кўшинлардан иборат бўлди.Булар Халифа даргоҳида туриб,пойтахтдаги араб исёнкорларига қарши курашда,уларнинг кўзғолонларини бостиришда хизмат қилган .Бу аскарлар маҳаллий араб аҳолиси билан алоқада бўлмас,хатто уларга уйланиш ҳам тақиқланган эди.Шу боисдан ҳам улар учун Ўрта Осиёдан турк чўрилари сотиб келтирилиб,бир қисмини уйлантириб кўйишарди.(Бу ҳолат романда ҳам акс эттирилган)Халифа булар хизматидан яхши манфаатдор бўлгани учун уларга етарли маош ва мукофотлар бериб турган.Турк аскарларидан тузилган гвардияга кейинчалик шу халқдан саркардалар тайинланган.Сўнгра ички низолардан кўрққан халифа Муътасим (813-845) янги шаҳар Сомуррони³ бунёд этиб,турк гвардиясига ўша ерни қароргоҳ қилиб белгилайди, сўнгра пойтахтни ҳам унга кўчиради.Лекин халифа Сомуррода ҳам бора -бора турк кўшинлари ва лашкарбошларидан хавфсирай бошлайди.Чунки бу гвардия бошлиқлари тож-тахт учун ўзаро курашларга ҳам аралашиб ,ўз манфаатларига хизмат қиладиган номзодни кўллашга ҳаракат қила бошлайди.

Араб халифалигига кирган бошқа халқлар, ҳокимликлар халифалик тахтини сақлаб қолишга уринишган. Чунончи, Ушрусана ҳокими Афшин халифаликнинг энг йирик саркардаси бўлган. Шу Афшин ёрдамида Муътасим⁴ акаси Маъмун ҳам бостиролмаган Бобак кўзғолонини бостиради ва Бобакни Сомуррога келтириб ўлдиради. Афшиннинг ўсиб бораётган нуфузидан кўрққан халифа унинг Бобакни тутиб берганини ҳам ҳисобга олмайди,хиёнатда айблаб ўлдиради.

Тарихни яхши билган Зайдон тарихий асарлар ёзиш билан қаноат ҳосил қилмаган. У одамларга тарихни бадиий асарлар орқали тарғиб қилишни ,уларни тарихдан ўрнат олишга даъват этишни маъқул кўрган. Шу сабабдан роман жанрини танлаган . Бундаги барча қаҳрамонлар тарихий шахслар бўлиб, баъзилари эса муаллифнинг ижодий маҳсулидир. Ёзувчининг

³ Сурра Ман рао-“ Кўрган киши севилади”демақдир.Буни қисқартириб “Сомурро” ҳам аталади.

⁴ Муътасим – аббосийлар халифаси (833-841)

Ўзи шундай дейди : “Одамларнинг тарих ўқишига ва ундан фойдаланишига энг яхши восита тарихни роман шаклида оммалаштириш эканлигини тажрибада кўрдик. Бунда, хусусан, баъзи бир Европа ёзувчиларида кўрганмиздек ,роман тарихдан устун турмаслиги керак,балки тарих романдан устун туриши ва романни бошқариш керак. Унинг “Фағона келини” асари кўпгина араб давлатларида тарқалиб,бир нечта тилларга таржима қилинган.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак Ж.Зайдоннинг тарихий романларини ўқиган ҳар бир ўқувчи ,албатта ўзига маънавий озуқа олади.Унинг тарихий шахслар ҳақида фикрлари кенгаяди.ХХІ аср ёшлари келажакдаги ютуқлари учун албатта ўз ўтмишларини билишлари зарурдир. “Ўтмишсиз келажак йўқдир”.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Журжий Зайдон , “Ислом маданияти тарихи” 3 жилд, Техрон.
2. Р. Ходжаева “Замонавий араб адабиёти” 2000. Тошкент.
3. Ш. Шоисломов . “Фарғона келини” . 1970 йил.
4. Ф. Штинский “Арабская литература” 1970. Москва.
5. Х. Гибб “Арабская литература” 1946 . Москва.
6. Жаҳон адабиёти –Adabiyot.uz